

УДК 332.122.64
JEL O18, R10, R11

Т. Л. Кльоба

аспірант ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього НАН України», м. Львів
e-mail: taras.kloba@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3354-3648>

СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЕНДОГЕННО-ОРІЄНТОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Розглянуто наукові підходи щодо сутності та значення ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів. Проаналізовано теорії економічного розвитку регіонів та розглянуто основні концепції щодо стимулювання їх конкурентоспроможності. Досліджено основні теорії ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів з точки зору їх наукової еволюції. Проаналізовано різні підходи щодо сутності, чинників, характеру і форм ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів, за допомогою яких можна вдосконалювати економічний потенціал і підвищувати якість життя у регіонах. Розширено уявлення про економічне зростання, розвиток, а також розглянуто різноманіття формулювань диференціації соціально-економічного розвитку регіонів. Досліджено еволюцію концептуальних засад ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів. Проведений аналіз економічних теорій ендогенно-орієнтованого розвитку, що дозволяє на підставі синтезу спрогнозувати створення ефективного механізму підвищення рівнів соціально-економічних показників за допомогою теорій кумулятивного і «домінуючого» підходів, застосування індикативного планування і розвитку державно-приватного та інших видів партнерств. Визначено та систематизовано основні складові ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів.

Ключові слова: ендогенно-орієнтований розвиток, теорія розміщення, теорії конвергенції, теорії регіонального розвитку, концепція регіональних інноваційних систем, умовна конвергенція, сталий розвиток, регіон.

Klyoba T. NATURE AND IMPORTANCE OF REGIONS' ENDOGENOUSLY-ORIENTED DEVELOPMENT

The article deals with scientific approaches to the nature and importance of the endogenously-oriented development of regions. The theories of regions' economic development are analyzed and the main concepts concerning stimulation of their competitiveness are considered. The main theories of the endogenously oriented development of regions in terms of their scientific evolution are investigated. Various approaches to the nature, factors, character and forms of endogenously oriented development of regions are considered, with the help of which it is possible to improve the economic potential and improve the quality of life in the regions. The concept of economic growth and development is extended, as well as the diversity of formulations of differentiation of regions' socio-economic development is considered. The evolution of conceptual foundations of endogenously-oriented development of regions is considered. The analysis of economic theories of endogenously oriented development allows to predict the creation of an effective mechanism for raising the levels of socio-economic indicators through the theories of cumulative and «dominant» approaches, the use of indicative planning and the development of public-private and other types of partnerships, on the basis of synthesis. The theoretical views of most neoclassicists, who deemed the path of economic development through the transfer of factors, are examined. Endogenously-oriented theories arguing that the use of internal potential of a regional economy contributes to a uniform economic growth due to the effect of production scale within the region, innovation and experience are outlined. The analysis of theories of regions' endogenously-oriented development in the most significant theoretical concepts of endogenously oriented regional development is generalized. The importance of the ideas of theories of regions' endogenously oriented development is considered, an attempt to trace the connection between the main results of theories is made. The main components of the endogenously-oriented development of regions are determined and systematized.

Keywords: endogenous-oriented development, theory of placement, convergence theory, theory of regional development, concept of regional innovation systems, conditional convergence, sustainable development, region.

Постановка проблеми. Ефективність ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів на сьогоднішній день суттєво змінилася. Як свідчать дослідження, у переважній більшості розвинутих країн регіональна політика останнім часом змінює змістовне наповнення, акцентуючи увагу та вплив не на окремі, насамперед слаборозвинуті, території, а на всі регіони, зосереджуючись на забезпеченні ендогенних регіональних та місцевих чинників розвитку. Домінуючим стає підхід, що будується на взаємодії усіх ланок, залучених у регіональний процес –

державних та місцевих органів, самоврядування, бізнесу та населення.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженнями проблематики ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів займалися такі українські вчені, як В. Александрова, О. Анчишкін, П. Беленький, Є. Бойко, З. Варналій, І. Вахович, В. Геєць, З. Герасимчук, А. Голикова, Б. Данилишин, М. Долишній, С. Дорогунцов, О. Жихор, П. Жук, С. Злупко, Л. Ковальська, В. Кравців, В. Куйбіда, І. Лукінов, В. Мамонова, І. Михасюк, В. Руденко,

М.І. Скрипниченко, Д. Стеченко, І. Сторонянська, М. Чумаченко, та інші. Однак, подальшого вивчення потребують питання сутності та значення ендегенно-орієнтованого розвитку для підвищення ефективності господарювання регіонів держави.

Метою статті є дослідження поглядів на функціонування ендегенно-орієнтованого розвитку регіонів в аспекті класичних і сучасних теорій регіональної економіки, а також ряду теорій регіональної економіки, які дуже актуальні в ендегенно-орієнтованому розвитку регіонів.

Основні результати дослідження. Традиційні погляди на завдання регіональної політики – забезпечити збалансований, комплексний, рівномірний та гармонійний сталий розвиток регіонів, уявляються вже достатньо віддаленими від реальних процесів швидкого зростання міжрегіональних, а особливо внутрішньо регіональних диспропорцій в країні. Існуючі процеси еволюційної трансформації підходів до формування та реалізації політики регіонального розвитку, її інструментарію у розвинутих країнах світу в умовах відкритої економіки вимагають визначення характеру змін, які повинні відбутися в державній політиці України [1, с. 2-3].

На сьогоднішній день надзвичайної актуальності набуває дослідження регіонального розвитку, а саме дослідження тенденцій, проблем і суперечностей у функціонуванні розвитку регіонів.

Ендегенно-орієнтований розвиток регіону можна розглядати як:

- сукупність ресурсів на певній території та здатність ефективного їх використання;
- спроможність виявлення та залучення незадіяних джерел розвитку задля забезпечення ефективного функціонування території [2, с. 1].

Теоретичні уявлення про сутність, чинники, характер і форми ендегенно-орієнтованого розвитку регіону постійно розширюються і урізноманітнюються. Загальновизнаною основою розвитку регіону вважаються теорії та моделі, які беруть свій початок від різних поглядів вчених, таких, як У. Айзард, А. Вебер, В. Кристаллер, В. Лаунхардт, А. Льош, А. Маршалл, Б. Олін, Й. Тюнен [1, с. 3].

Насамперед, слід відзначити, що теорія розміщення, слугувала класичною базою регіональної економіки і дала науково-дисциплінарну ідентифікацію, а також визначила її теоретико-методологічну основу: регіональна економіка є сферою економічної науки, яка вводить вимір «простір» в аналіз функціонування ринку. Дана теорія також стала основою досліджень економічних і просторових механізмів появи диспропорцій у розподілі діяльності, що дозволяло здійснити інтерпретацію територіальної нестійкості та ієрархічностей. Її розвиток пов'язаний із теоретичним обґрунтуванням моделей територіальної організації виробництва, основоположниками яких є А. Льош, У. Айзард, А. Маршалл [1, с. 3].

Імпульсний підхід став підґрунтям для багатьох теорій регіонального розвитку, зокрема на його основі сформовані неокласичні теорії регіонального розвитку, які базуються на макроекономічних

підходах політичної економії і враховують міжрегіональну мобільність факторів виробництва, міжрегіональну торгівлю, транспортні видатки. Найбільш визначними представниками цього напрямку досліджень регіональної економіки є Д. Бортс, Х. Зібберт, Р. Барро, Д. Ромер, Р. Солоу. Ця група теорій мала на меті пояснити виникнення зростання і економічного розвитку на локальному рівні, багатство одних і бідність інших регіонів, різну динаміку їх зростання. Регіональний економічний розвиток в них визначається як здатність локальної економічної системи знаходити та безперервно відновлювати особливу роль (і, відповідно, рівновагу) у міжнародному поділі праці через ефективне використання ресурсів, яким вона володіє. До цього напрямку теорій регіонального зростання можна віднести і модель Р. Холла та Ч. Джонса, яка включає, окрім традиційних виробничих факторів розвитку (капітал, працю, технології), інституційні та соціальні фактори, державну політику, інфраструктурне середовище [3, с. 85].

Поряд з тим, теорії конвергенції (Х. Сала-і-Мартін, Р. Солоу, Г. Менкью, Д. Ромер, Д. Уейл) інтерпретують розвиток як процес, що має тенденцію до рівноваги через дію ринкових сил. В рівновазі існує не тільки оптимум розподілу ресурсів, але й рівний розподіл виробничих факторів у просторі, який гарантує, як мінімум, як тенденцію, однаковий рівень розвитку серед країн та регіонів. У той же час, емпіричні дослідження засвідчили зростаючі диспропорції у розвитку серед країн, внаслідок чого з'явився термін «умовна конвергенція». Дивергенція, що базується на кейнсіанській теорії, через дію позитивного та негативного зворотного механізму зв'язку, кумулятивного «притягування і відштовхування» виробничих ресурсів відповідно з бідних у багаті регіони, передбачає не тільки незмінність, але й поглиблення диспропорцій у розвитку країн та регіонів. Отже, економічна теорія не дає чіткої відповіді, чи відбувається процес зменшення диспропорцій у розвитку. Можлива як конвергенція, так і дивергенція [4, с. 2].

Наприкінці 1970-х рр. в Європі починається розробка нової теорії регіонального розвитку, яка базується на використанні ендегенного потенціалу регіонів, – теорії саморозвитку регіонів (ендегенного розвитку). Ця теорія була покликана сприяти забезпеченню самодостатності регіонів на засадах наявного соціально-економічного потенціалу територій. У ній вже йдеться про використання локальних конкурентних переваг, культуру менеджменту, індустріальні традиції, які згодом стануть основою концепції конкурентоспроможності територій. Факторами її виникнення було збільшення кількості регіонів, зацікавлених у своєму розвитку, а також посилення конкуренції регіонів, що стає рушійною силою для вдосконалення територіального управління [5, с. 143].

Останнім часом значна увага приділяється теорії «нової економічної географії» (NEG) П. Кругмана (в подальшому розвинута спільно з М. Фуджита та А. Венаблесом), що розглядає розосередження та агломерацію економічної активності як важливий

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

фактор регіонального розвитку. Просторове розосередження виробництва в моделі П. Кругмана залежить від доцентрових сил, що сприяють централізації, і відцентрових сил, що стимулюють децентралізацію економічної активності. Характер впливу цих сил залежить від вартості транспортних витрат, пов'язаних з доставкою товарів. Головним досягненням нової економічної географії вважається обґрунтування взаємодії розміру ринку із масштабом внутрішньої просторової економіки підприємств, їх транспортними витратами. Це дозволяє визначити розмір ринку ендогенними факторами. За незначних транспортних витрат починає діяти закон кумулятивної причинності: виробництво товарів та послуг має тенденцію до концентрації в місцях з великим розміром ринку, а ринок матиме більші розміри, де концентрується виробництво [6, с. 5].

Окрім того, теоретичні моделі нової економічної географії, за твердженням ряду зарубіжних науковців, не можуть адекватно пояснити вплив низки факторів, які визначають територіальне розосередження економічної активності, у тому числі соціальної, інституційної та культурної природи, а також будуються на суттєвих спрощеннях та припущеннях, які стосуються економічної структури, поведінки споживачів та компаній, конкуренції, транспортних витрат, що денонсує з реальними процесами, які відбуваються у світі.

Розвиваючись, теорія ендогенно-орієнтованого розвитку актуалізує використання людського потенціалу і знань як головних чинників розвитку. На думку Ю. Верланова, досвід та знання збільшуються за тих самих причин, що і капітал, оскільки люди приймають рішення інвестувати ресурси в діяльність, яка дозволяє сподіватися на їх зростання, вони займаються науково-дослідницькою діяльністю, створюють нові ринки, товари та нові виробничі процеси [7, с. 20].

Незважаючи на визнання ролі людського та інформаційного чинників для територіального

розвитку ще з 70-х рр., концепція знаннєвої економіки сформувалась у процесі дослідження закономірностей економічного розвитку світової спільноти лише протягом останніх 15-20 років.

У 80-х рр. все більш популярними стають державні та місцеві програми розвитку територій з урахуванням концепції сталого розвитку, згідно з ним вирішення сьогоденних проблем не повинно створювати загрози для наступних поколінь у задоволенні їхніх інтересів. Причому поняття «сталий розвиток» включає не лише екологічний аспект, а і соціально-економічний та політичний, а відповідні механізми мають системний характер.

Поряд з цим, для забезпечення сталого розвитку територій, підвищення конкурентоспроможності та поліпшення регіонального середовища в 90-х рр. ХХ ст. розвивається концепція регіональних інноваційних систем (РІС).

Концепція РІС передбачає розвинену інноваційну інфраструктуру, створення регіонального центру управління інноваційними процесами, налагодження ефективних взаємовідносин між суб'єктами інноваційної діяльності та наявність регіональних інноваційних програм, що розробляються регіональною владою за участю зацікавлених суб'єктів з метою активізації інноваційних процесів. Для практичного застосування концепції РІС необхідні значні державні інвестиції, зокрема для створення інноваційної інфраструктури. Проте, як зазначають зарубіжні дослідники, сама по собі інфраструктура, хоч і є необхідною умовою інноваційного розвитку, але без налагоджених ефективних мереж співробітництва та взаємодії не відіграватиме значної ролі. В Україні концепція РІС ще не набула практичних ознак [8, с. 11].

На підставі аналізу низки наукових праць з питань ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів можна сказати, що на сьогоднішній день сформувались такі основні концепції щодо стимулювання конкурентоспроможності регіону (рис. 1).

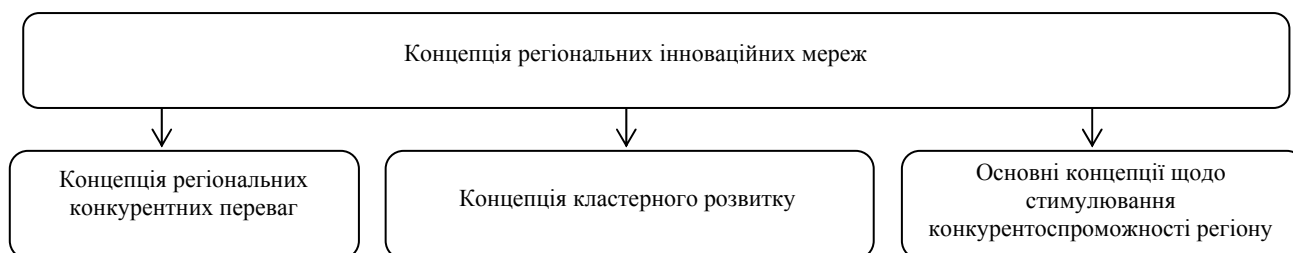

Рис. 1. Основні концепції щодо стимулювання конкурентоспроможності регіону

Розроблено автором.

Основоположником концепції кластерного розвитку є лауреат Нобелівської премії М. Портер. На сьогодні майже жодна наукова праця, яка присвячена питанням конкурентоспроможності, не виходить у світ без посилань на результати його досліджень. Ця концепція базується на більш широкому, динамічнішому баченні процесу конкуренції між фірмами і регіонами на основі зростання продуктивності. У той час, коли промислова політика має тенденцію до порушення конкуренції на користь окремого регіону, теорія кластерів фокусує свою

увагу на усуненні обмежень щодо виробництва і зростання продуктивності [9, с. 140]. Однак, як зазначає О. Осадча, розглядаючи позитивний досвід застосування кластерного підходу, не можна забувати, що у світовій практиці існує багато кластерів, які не досягли успіху і не мають конкурентних переваг [10, с. 282]. Основи концепції конкурентних переваг також закладаються М. Портером. Ця концепція базується на дослідженнях А. Сміта та Д. Рікардо, їх теорії абсолютних і порівняльних переваг, проте акцент

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

зміщується з господарюючих суб'єктів на території як

суб'єкти конкурентних відносин.

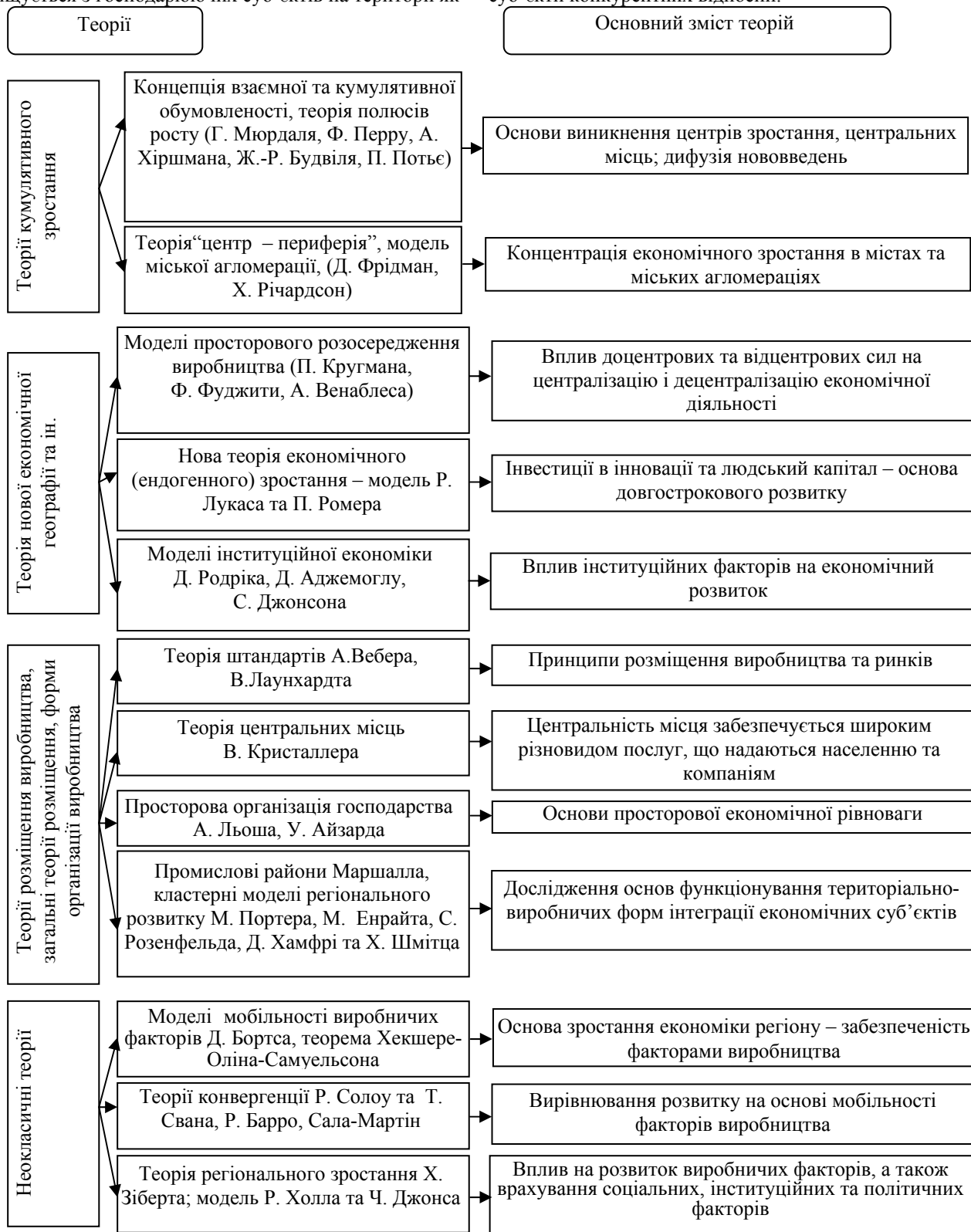

Рис. 2. Основні теорії ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів

Розроблено автором.

Наступним кроком у формуванні теорії регіонального розвитку є виявлення важливості соціального фактора, зокрема соціального капіталу, без якого регіональні інноваційні мережі не можуть бути ефективними. Сьогодні це питання більше розробляється зарубіжними дослідниками. Ними доводиться, що довіра, створена на соціальному

капіталі, може стати фактором ділової стабілізації та основою для інноваційного розвитку територій [11, с. 3; 12, с. 2; 8, с. 128].

Узагальнюючи аналіз вищенаведених теорій, можна згрупувати їх у найбільш суттєві теоретичні концепції ендогенно-орієнтованого регіонального розвитку (рис. 2).

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

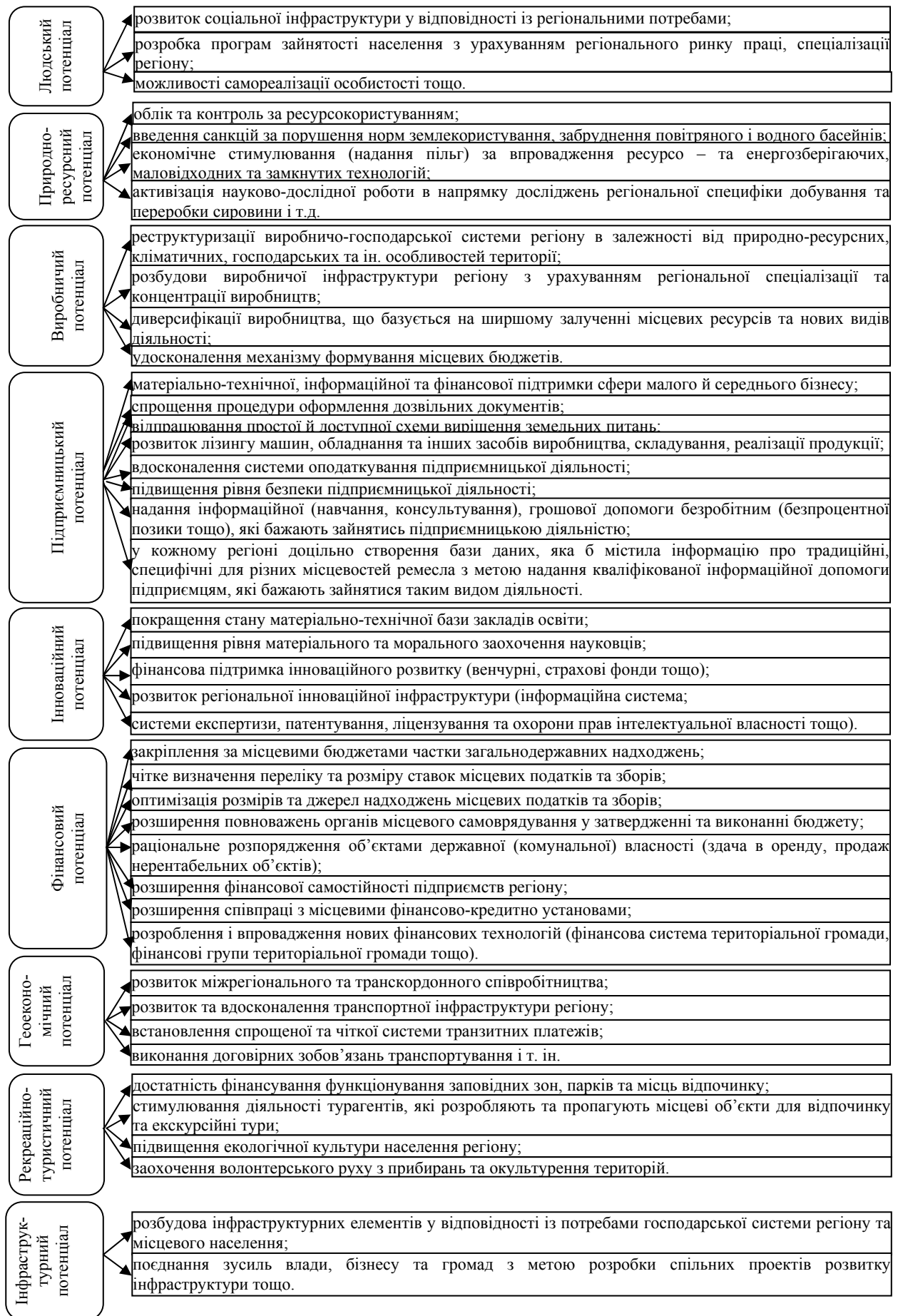

Рис. 3. Основні складові ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів

Розроблено автором.

Ендогенно-орієнтований розвиток регіонів, тобто такий напрямок теорії, в основі якого лежить раціональне використання та нарощення внутрішнього потенціалу регіону, пошук невикористаних джерел та незадіяних ресурсів зростання.

Для розроблення результативної моделі та аналізу перспектив ендогенно-орієнтованого розвитку регіону необхідна оцінка ефективності використання ендогенного потенціалу регіону.

Основними складовими ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів є людський, природно-ресурсний, виробничий, підприємницький, інноваційний, фінансовий, гео економічний, рекреаційно-туристичний та інфраструктурний потенціали (рис. 3) [2, с. 1].

Наведені теоретичні міркування нової економічної географії вказують на існування агломераційного ефекту та просторової неоднорідності в економічному розвитку регіонів (типу центр-периферія) в умовах економічної інтеграції. У термінах просторової специфікації моделей умовної конвергенції це означає, що рівноважні траєкторії пропорційного росту регіонів будуть суттєво різнитись залежно від того, в який просторовий кластер потраплять ці регіони [13, с. 15].

Висновки. У статті було розглянуто розвиток теорій ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів, відзначені їх особливості, важливість використаних ідей, була зроблена спроба простежити зв'язок між основними результатами теорій, систематизовані у ретроспективі теорій ендогенно-орієнтованого розвитку, а також розглянуто основні складові регіонального розвитку.

Представники теорії ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів стверджують, що використання внутрішнього потенціалу регіональної економіки сприяє рівномірному економічному зростанню, завдяки наявності ефекту масштабу виробництва в рамках регіону, інновацій та досвіду. Інструментами при цьому можуть бути державно-приватне партнерство, муніципально-приватне партнерство, державне некомерційне партнерство тощо.

Досліджені концепції можуть послужити основою для ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів у XXI столітті. Адже проведений аналіз теорій ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів дозволяє на підставі синтезу спрогнозувати створення ефективного механізму підвищення рівнів соціально-економічних показників за допомогою теорій кумулятивного і «домінуючого» підходів, застосування індикативного планування і розвитку державно-приватного та інших видів партнерств, а також дозволить кожному регіону наростити конкурентні переваги на основі оптимального використання свого ендогенного потенціалу.

Поряд з тим, низка виявлених суперечностей теорій ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів слугуватиме джерелом подальших наукових пошуків у забезпеченні безпеки навколишнього середовища, підвищення рівня безпеки життя населення регіонів, захисті прав власності, сприятиме формуванню якісної системи освіти та охорони здоров'я в регіоні,

створенню рівних умов працевлаштування та інших соціальних послуг.

Подальші дослідження проаналізованої у статті проблематики можуть відбуватися у напрямі формування концептуальних засад ендогенно-орієнтованого розвитку регіонів, формуванні методики комплексної оцінки факторів стимулювання ендогенного розвитку регіонів і виявлення потенціалу їх зростання.

Список використаних джерел

1. Романюк С. А. Розвиток регіонів у відкритій економіці: теорія, політика, практика: монографія. Київ: НАДУ, 2013. 375 с.
2. Забедюк М. С. Ендогенний потенціал регіону: сутність та структурна будова. // Сучасний соціокультурний простір 2017. Матеріали XIV Міжнародної наукової інтернет-конференції. 2017. Режим доступу: <http://intkonf.org/zabedyuk-ms-endogenniy-potentsial-regionu-sutnist-ta-strukturna-budova/>
3. Hall R., Jones Ch. Why Do Some Countries Produce So Much More Output per Worker than Others?. Quarterly Journal of Economics, 1999. CXIV. P. 83-116.
4. Schlitte F. Regional Income Inequality and Convergence Processes in the EU-25. Discussion Paper 355. Hamburgisches Welt Wirtschaftsinstitut (HWWI) HWWA. December 2006. 28 p.
5. Дегтярьова І. Теорії регіонального розвитку та їх еволюція як основа сучасного регіонального управління // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. 2013. №11. Режим доступу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2010-4-20.pdf>
6. Krugman P. Geography and Trade. Cambridge, MA: MIT Press, 1991. 142 p.
7. Верланов Ю. Ю., Нетудихата К. Л. Регіональна динаміка, нерівномірність та економічне зростання // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Серія: Економіка. 2001. Т. 9, Вип. 1. С. 18-25. Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2001/9-1-2.pdf>
8. Welter F., Kolb S., O'Gorman B., Roncevic B. How to make regions (more) innovative. Conference "Innovation, Competitiveness, Growth and Tradition in SMEs" at University of St. Gallen. 2008, Jan. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/235966797_How_to_make_regions_more_innovative
9. Ліба Н. С. Систематизація теорій регіонального розвитку в еволюційному порядку // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Економіка. 2016. Вип. 2 (6). С. 137-142. Режим доступу: <http://www.msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2016/12/2-6-2-2016-23.pdf>
10. Осадчая О. П., Коробкина Е. В. Кластерный подход к повышению конкурентоспособности региона // Ползуновский альманах. 2009. № 1. С. 280-284.

11. Фукуяма Ф. Соціальний капітал // Незалежний культурологічний часопис «І». 2008. №50. Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n53texts/fukuyama.htm>

12. Fromhold-Eisebith M. Innovative Milieu and Social Capital – Complementary or Redundant Concepts of Collaboration-based Regional Development? / M. FromholdEisebith // European Planning Studies. 2004. Vol. 12. № 6. September. P. 747-765

13. Фінансові механізми формування конвергентної моделі регіонального розвитку: монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; ред. І. З. Сторонянська. Львів, 2014. 438 с. (Сер. «Проблеми регіонального розвитку»).

References

1. Romanyuk, S. A. (2013). Rozvytok rehioniv u vidkrytiy ekonomitsi: teoriya, polityka, praktyka [The development of regions in an open economy: theory, politics, practice]. Kyiv: National Academy of Public Administration. [in Ukrainian].

2. Zabedyuk, M. S. (2017). Endohennyu potentsial rehionu: sutnist' ta strukturna budova [Endogenous potential of the region: essence and structural structure]. Suchasnyy sotsiokul'turnyy prostir 2017 [Contemporary Socio-Cultural Space 2017]. Materials of the XIV International Scientific Internet Conference. Retrieved from <http://intkonf.org/zabedyuk-ms-endogennyi-potentsial-regionu-sutnist-ta-strukturna-budova/> [in Ukrainian].

3. Hall, R. & Jones, Ch. (1999). Why Do Some Countries Produce So Much More Output per Worker than Others?. Quarterly Journal of Economics, CXIY, 83-116.

4. Schlitte, F. (2006), «Regional Income Inequality and Convergence Processes in the EU-25. Discussion Paper 355», Hamburgisches Welt Wirtschaft Institut, p. 28

5. Dehtyaryova, I. (2010). Teoriyi rehional'noho rozvytku ta yikh evolyutsiya yak osnova suchasnoho rehional'noho upravlinnya [Theories of regional development and their evolution as the basis of modern regional governance]. Visnyk Natsional'noyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pry Prezidentovi Ukrainy – Bulletin of the National Academy for Public Administration, 11. Retrieved from <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2010-4-20.pdf> [in Ukrainian].

6. Krugman, P. (1991). Geography and Trade, Cambridge, MA: MIT Press, 142 p.

7. Verlanov, Yu. Yu. & Netudykhata, K. L. (2001). Regional dynamics, unevenness and economic growth

[Regional dynamics, unevenness and economic growth]. Naukovi pratsi Chornomors'koho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly. Seriya: Ekonomika – Scientific papers of Petro Mohyla Black Sea State University. Series: Economics, 9(1), 18-25. Retrieved from <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2001/9-1-2.pdf> [in Ukrainian].

8. Welter, F., Kolb, S., O'Gorman, B., & Roncevic, B. (2008, Jan). How to make regions (more) innovative. Conference “Innovation, Competitiveness, Growth and Tradition in SMEs” at University of St. Gallen. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/235966797_How_to_make_regions_more_innovative

9. Liba, N. S. (2016). Systematyzatsiya teoriy rehional'noho rozvytku v evolyutsiynomu poryadku [Systematization of theories of regional development in evolutionary order]. In Naukovyy visnyk Mukachivs'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika [Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series: Economy]: Vol. 2 (6) (pp. 137-142). Retrieved from <http://www.msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2016/12/2-6-2-2016-23.pdf> [in Ukrainian].

10. Osadchaya, O. P., & Korobkina, Ye. V. (2009). Klasternyy podkhod k povysheniyu konkurentosposobnosti regiona [Cluster approach to increasing the competitiveness of the region]. In Polzunovskiy al'manakh [Polzunovsky almanac]: Vol. 1 (pp. 280-284). [in Russian].

11. Fukuiama, F. (2008). Sotsial'nyy kapital [Social capital]. Nezalezhnyy kul'turolohichnyy chasopys «Yi» – Independent cultural magazine "Yi", 50. Retrieved from <http://www.ji.lviv.ua/n53texts/fukuyama.htm> [in Ukrainian].

12. Fromhold-Eisebith, M. (2004). Innovative Milieu and Social Capital Complementary or Redundant Concepts of Collaboration-based Regional Development?. European Planning Studies, 12, 747-765.

13. Storonyanska, I. Z. (2014). Finansovi mekhanizmy formuvannya konverhentnoyi modeli rehional'noho rozvytku [Financial mechanisms of forming a convergent model of regional development]. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. [in Ukrainian].

Надійшло 12.02.2018 р.